

Міністерством юстиції, працювали також громадські організації - Творчий Центр ТЦК, ТО «ТОРО», УНЦПД, Одеський громадський інститут соціальних технологій, ГО «Територія успіху», Центр громадського адвокатування (Львів) та інші організації [14].

Серед основних новацій слід відзначити запровадження нового порядку створення громадських рад та проведення консультацій з громадськістю. Також постановою затверджено типові положення про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у м. Києві та Севастополі державній адміністрації [15].

Змінилися принципи формування громадських рад. Тепер їх склад буде формуватися не за наказом міністра, а самими інститутами громадянського суспільства. Саме на установчих зборах всі зацікавлені інститути громадського суспільства зможуть обрати шляхом відкритого рейтингового голосування склад громадської ради, який буде діяти 2 роки [11; с.36-40].

Постанова значно розширює список можливих членів громадської ради, ними можуть бути громадські, релігійні і благодійні організації, професійні і творчі спілки, асоціації, організації роботодавців, недержавні засоби масової інформації тощо. Головою громадської ради може бути тільки представник громадськості, якого обрано на першому засіданні громадської ради [11; с.36-40].

Положення про конкретну громадську раду при конкретному міністерстві затверджується на першому засіданні громадської ради за результатами консультацій з міністерством. Це також дає можливість формування більш демократичних процедур роботи громадської ради [13; с.39].

Крім того, на веб-сайтах органів виконавчої влади має з'явитись окрема рубрика «Робота громадської ради», де буде висвітлено діяльність громадської ради: її протоколи, рішення, а також

відповідні рішення органів влади, врахування їх пропозицій [14].

Постанова № 996 також затверджує оновлений Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, який повторює ключові позиції попереднього порядку ухвалені постанови №1378 від 2004 року. Втім, тепер не тільки громадські організації, а й інститути громадянського суспільства можуть ініціювати проведення громадських слухань [11; с.37].

Наразі міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським, районним, районним у м. Києві та Севастополі державним адміністраціям доручається вжити заходів для проведення протягом трьох місяців з дня набрання чинності цією постановою установчих зборів за участю інститутів громадянського суспільства для утворення громадських рад при центральних і місцевих органах виконавчої влади та забезпечити їх функціонування [15].

Висновки. Отже? рішення Кабміну дає можливість громадянському суспільству переважати громадські ради при органах виконавчої влади і сформувати їх на демократичних засадах з порядних чесних авторитетних громадських діячів. Цьому мають слугувати розширення списку можливих членів громадської ради, впровадження типового положення про громадську раду, нових принципів формування громадських рад – через установчі збори з відкритим рейтинговим голосуванням та з обмеженнями для участі чиновників.

Із 3 листопада почався відлік 3-місячного терміну, протягом якого органи виконавчої влади мають створити громадські ради та забезпечити їх функціонування. Отже, протягом трьох місяців необхідно створити 578 громадських рад при кожному центральному органі виконавчої влади, районних та обласних адміністраціях. Це означає, що і громадськість, і влада мають дуже інтенсивно й наполегливо попрацювати для ефективного реалізації цього завдання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лациба М.В. Державна політика сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні : Перше півріччя 2007 р. / М.В. Лациба, О.Ю. Вінніков; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. - К.: УНЦПД, 2007. - 76 с.
2. Лациба М.В. Державна політика сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні: Друге півріччя 2007 р. / М.В. Лациба, О.Ю. Вінніков; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. - К.: УНЦПД, 2008. - 60 с.
3. Латішева В. Громадські ради як один з механізмів суспільного контролю за діяльністю публічної влади / Вікторія Латішева // Вісник державної служби України. - 2008. - №3.
4. Крупник А. Громадські ради у системі соціального управління України: проблеми і перспективи / А. Крупник // Панцир С., Крупник А. Взаємодія влади і громадськості через механізм громадських рад: стан і перспективи / За ред. Г. Усатенко. - К.: Фонд «Європа XXI», 2008. - С. 6-10.
5. Кобець Р. Дорадо-консультативні органи як механізм participatory democracy / Р. Кобець // Панцир С., Крупник А. Взаємодія влади і громадськості через механізм громадських рад: стан і перспективи / За ред. Г. Усатенко. - К.: Фонд «Європа XXI», 2008. - С. 6-10.
6. Рудницький С.В. Громадські ради як інституціоналізація суспільно-політичних інтересів національних меншин в Україні / С.В. Рудницький // Держава і право. Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 47. - К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2009. - С. 657 - 663.
7. Послання Президента України Віктора Ющенка до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України: 2008 рік // Урядовий кур'єр. - 16 трав. - С. 4-5.
8. Про схвалення Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства : розпорядження Кабміну України: від 21 листоп. 2007 р. : № 1035-р // Офіційний вісник України. - 2007. - № 89. - С. 89-92.
9. Концепція державної регіональної політики: проект [Електронний ресурс] / Міністерство регіонального розвитку та будівництва України: редакція від 27 лют. 2008 р. - Режим доступу: <http://minregionbud.gov.ua/index.php?id=777>.

10. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Указ Президента України: від 15 верес. 2005 р.: № 1276 // Офіційний вісник України. - 2005. - № 38. - С. 17-18.
11. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: постанова Кабінету Міністрів України: від 3 листопада 2010 р.: № 996 // Офіційний вісник України. - 2010 р. - № 84. - С. 36 - 42.
12. Деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : постанова Кабміну України: від 15 жовтня 2004 р.: № 1378 // Офіційний вісник України. - 2004. - № 42. - С. 71-78.
13. Паливода Л. Стан та динаміка розвитку неурядових організацій України 2002-2009 роки: Звіт за даними дослідження / Любов Паливода, Софія Голота. - Київ: ТОВ «Видавничий Дім «КуПол», 2010. - 112 с.
14. Громадські ради при органах виконавчої влади [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://together.lviv.ua>
15. Громадські ради треба переглянути [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.politarena.org.ua/2010/10/29/gromadsk_radi_treba_peregljanuti.html

УДК 321

Р.М. КЛЮЧНИК, В.В. КРИВОШЕЇН

ПОЛІТИЧНА КРИЗА В БЕЛЬГІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Ключник Руслан Максимович – студент Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара

Кривошеїн Віталій Володимирович – доцент кафедри політології Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара, доктор політичних наук

Розглянуто політичну кризу в Бельгії, основні чинники її виникнення та розвитку. Подано сценарії подальшого розвитку бельгійського федералізму.

Ключові слова: політична криза, федералізм, громада, регіон.

Рассмотрен политический кризис в Бельгии, основные факторы его возникновения и развития. Приведены сценарии дальнейшего развития бельгийского федерализма.

Ключевые слова: политический кризис, федерализм, сообщество, регион.

The political crisis in Belgium, the main factors of its emergence and development are considered. The scenarios of the further development of the Belgian federalism are given.

Keywords: political crisis, federalism, community, region.

© Р.М. Ключник, В.В. Кривошеїн, 2011

Актуальність дослідження бельгійської моделі політичної кризи зумовлена насамперед тим, що Бельгія протягом тривалого часу була і залишається однією з провідних держав Європи, яка з 1 липня до 31 грудня 2010 р. очолює ЄС. Крім того, ця країна – одна з найдавніших демократій континентальної Європи. Унікальною рисою Бельгії є те, що вона є продуктом синтезу романської (французької) та германської (нідерландської) культур, а саме існування бельгійської ідентичності доводить можливість гармонійного співіснування двох культурних світів у межах одного державного утворення.

Метою даної статті є розкриття природи політичної кризи в Бельгії та окреслення перспектив її вирішення.

Серед досліджень, присвячених даній проблемі, варто відзначити роботи С. Бірюкова, С. Єсаулова, І. Крилової та інших дослідників. Для розуміння природи бельгійського федералізму необхідно також ознайомитися з Конституцією Бельгії. Важливим джерелом для вивчення даної проблеми є матеріали зарубіжних періодичних видань, зокрема «Le Soir» та «Frankfurter Allgemeine».

Спочатку з'ясуємо зміст базової категорії. Поняття «криза» (від грецьк. krisis – перелом, важкий перехідний стан, гостре ускладнення, важке становище) – це момент дезорганізації

системи, її перехід до хаотичного стану розвитку, де руйнується порядок. Політична криза – це тимчасове призупинення або припинення функціонування окремих елементів або інститутів політичної системи, що характеризується значним поглибленням і загостренням наявних політичних конфліктів [1, 298]. С.В. Ставченко пропонує визначити політичну кризу як стан політичної системи, що загрожує її існуванню, при якому актуальним є питання виживання системи [2, 278]. Досвід вивчення політичних криз свідчить, що вони властиві усім системам, незалежно від форми правління, політичного режиму або форми державного устрою.

Королівство Бельгія належить до малих індустріальних країн Європи. Площа країни становить 30,15 тис. кв. км, населення – 10,3 млн. осіб [3, 142]. Столицею є місто Брюссель. За формою правління Бельгія є конституційною монархією на чолі з королем. Згідно з Конституцією, Бельгія є федеративною державою, що складається зі спільнот та регіонів. Територія країни поділяється на три громади (Французьку, Фламандську та Німецькомовну), три регіони (Валлонський, Фламандський та Брюссельський). Крім того, існує поділ на чотири лінгвістичні регіони: регіон французької мови, регіон нідерландської мови, двомовний регіон

Брюссель-столиця регіону німецької мови [4, 341].

Територія сучасної Бельгії протягом тривалого часу входила до складу різних держав: Іспанії, Австрії, Священної Римської імперії. У 1790 р. було проголошено незалежність Бельгії, але у 1795 р. вона була окупована Францією. За рішенням Віденського конгресу 1815 р. Бельгія стала частиною Королівства Нідерланди. Після збройного повстання у листопаді 1830 р. Національний конгрес провінцій знову оголосив незалежність Бельгії, яку визнали провідні європейські держави.

Саме в середині XIX століття були закладені передумови протиріччя між Фландрією та Валлонією, які після Другої світової війни перетворилися на потужний дестабілізуючий фактор. З перших років існування Бельгії провідну роль в її розвитку відігравала Валлонія. Економіка цього регіону була ядром промислової революції. Валлонія була лідером у видобутку вугілля, виробництві сталі, будівництві залізниць. Фландрія була допоміжним елементом в економічній системі Бельгії. Її порти використовувалися для експорту продукції валлонської промисловості, а сама вона залишалася аграрним і дотаційним регіоном.

За цих умов було закономірним те, що державною мовою залишалася французька. Фламандське населення вважало це несправедливим, і вже у 1847 р. виник фламандський культурний рух за рівність нідерландської і французької мов.

У 1873 р. нідерландська мова стала мовою судочинства у Фландрії, у 1878 р. її дозволили використовувати в органах управління, у 1890 р. – в університетах. Відповідно до лінгвістичних законів 1932 р. кожна комуна отримала право самостійно визначати свій лінгвістичний режим [5, 109]. Таким чином, потреби фламандців у визнанні їхніх прав користуватися рідною мовою були виконані. Друга світова війна і післявоєнна відбудова країни відсторонили на інший план міжетнічні суперечності.

У 1960-х рр. економічна ситуація почала змінюватися: Валлонія пропустила другу промислову революцію (розвиток нафтової промисловості, автомобілебудування та будівництво автодоріг). Промислова структура Валлонії, що базувалася на видобутку вугілля та металургії, поступово застарівала, інвестори все менше вкладали капітал у традиційні галузі, віддаючи перевагу новим, більш перспективним.

Погіршувалася й демографічна ситуація у Валлонії: якщо у 1880 р. там проживали 42,23% усіх бельгійців, то у 1961 р. лише 33,07% [6, 16].

Натомість Фландрія скористалась новими можливостями, що відкрилися після Другої світової війни. Вдале географічне розташування, наявність морських портів, політична стабільність стали чинниками інвестиційної привабливості регіону. Нова економіка Фландрії випередила традиційну індустрію Валлонії. Економічна перевага Фландрії, що викликала зростання фламандської національної свідомості, разом з демографічною перевагою Фландрії викликала піднесення масового національного руху.

Точкою відліку федералізації Бельгії можна вважати 1962 р., коли був прийнятий Закон

про фіксацію лінгвістичного кордону. У 1970 р. було законодавчо закріплено існування трьох громад і трьох регіонів. У 1971 р. громадам були надані широкі культурні права. Але компетенція регіонів в економічній сфері, на думку лідерів фламандського руху, виявилася недостатньою. Фландрія намагалась «взяти реванш» за довгі роки існування в якості сировинного придатку.

У 1980 р. Фландрія і Валлонія отримали статус автономії. Їхні фінансові та законодавчі повноваження були розширені. Було створено дві національні асамблеї, що формувалися з депутатів національного парламенту від виборчих округів у відповідних регіонах. У 1989 р. статус регіону отримав також Брюссель.

Завершальною стадією федералізації Бельгії стало підписання у 1993 р. Сен-Мішельських угод провідними політичними об'єднаннями фламандців та франкофонів. Ці домовленості були закріплені в оновленій Конституції Бельгії 1994 р., яка передбачає два типи суб'єктів федерації: громади і регіони, причому їх кордони не збігаються. Таким чином, Бельгія реалізувала на практиці модель децентралізованої держави, заснованої на принципах етнічного та лінгвістичного плюралізму. Бельгійський досвід територіального реформування був досить привабливим і здавався перспективним для багатьох інших держав світу зі схожими проблемами. Але на початку XXI століття ідея регіоналізму, підкріплена ідеологією націоналізму, поставила під сумнів майбутнє королівства як єдиного державного утворення.

Федеральні вибори у Бельгії 2003 р. засвідчили зростання популярності у Фландрії радикальних правих сил, зокрема партії Фламандський інтерес (Vlaams Belang), яка виступає за більш жорстке імміграційне законодавство та не приховує амбіцій щодо утворення незалежної держави Фландрії з включенням до неї Брюсселя.

В останні роки центральним предметом конфлікту, який є причиною нового загострення політичної кризи, є статус двомовного виборчого і судового округу Брюссель-Хал-Віворде. Даний округ являє собою свого роду «гібридну цілісність», що об'єднує 19 комун регіону Брюссель і 35 комун від провінції Фламандський Брабант. Протягом останніх років фламандська більшість у загальнобельгійському парламенті неодноразово ставила питання про поділ цього округу. Фламандські активісти виступають за збереження двомовного статусу лише за містом Брюссель та його найближчими передмістями, а також «фламандизацію» решти округу. Валлонці вважають такий проєкт неприйнятним, оскільки він, на їхню думку, суперечить Конституції та попереднім угодам, укладеним між представниками валлонської та фламандської громад.

Вибори до парламенту 2007 р. стали початком нового етапу політичної кризи. Найбільшу кількість місць у нижній палаті парламенту отримала Фламандська християнсько-демократична партія (CD&V). Її основним союзником стала партія Фламандський національний альянс (NV-A). Ці провідні

фламандські партії висунули вимогу збільшення автономії Фландрії, але зазнали невдачі при формуванні уряду. Компромісом у ситуації, що склалася, стало формування тимчасового Кабінету міністрів на чолі з Гі Верхофстадом. У березні 2008 р. головою уряду став лідер християнських демократів Ів Летерм.

Потужну опозицію правлячому уряду чинили франкофони, зокрема лідер Валлонського руху оновлення (MR) Дідьє Рейндерс. Він розробив рекомендації щодо спільного фламандсько-валлонського проєкту, який мав сприяти виходу країни з кризи. Пропозиції Рейндерса передбачали приведення кожним рівнем влади до рівноваги своїх фінансів, повноважень і сфер компетенції та забезпечення рівного представництва фламандців і валлонів у Сенаті [7, 28]. Але план Рейндерса не підтримали не лише фламандці, а й частина франкофонів, зокрема франкомовні християнські демократи. Таким чином, чергова спроба вирішення політичної кризи виявилася невдалою.

Сьогодні Фландрія інвестує у власний «Фонд майбутнього», спрямований на фінансування нових компетенцій, які вона сподівається отримати в результаті реформи федерації. Головне, чого прагнуть сьогодні фламандці, – регіоналізація ринку праці та зміни податкового законодавства, а саме: збільшення частки податків, які наповнюють місцевий бюджет і скорочення фінансування Брюсселя та дотаційної Валлонії. За підрахунками експертів, ці реформи принесуть Фландрії від 360 до 500 млн. доларів [8, 8]. Виступаючи в якості донора для Валлонії і Брюсселя, Фландрія природним чином домагається і політичного домінування на федеральному рівні.

Німецький експерт М. Штабенів виокремив три основні причини бельгійської політичної кризи: культурно-мовні протиріччя між франко-та нідерландофонами, економічні протиріччя між багатю фламандською північчю та бідним валлонським півднем і кризи міжпартійної коаліційної структури, яка дозволяла створювати загальнобельгійський коаліційний уряд [9, 1].

Парламентські вибори 13 червня 2010 р. підтвердили прогнози експертів щодо розвитку ситуації в країні: найбільшу кількість місць у нижній палаті парламенту отримали представники Нового фламандського альянсу. Король Альберт II доручив лідеру валлонських соціалістів Елію ді Рупо координувати переговорний процес, який у вересні 2010 р. зайшов у глухий кут. На думку експертів, політична криза перебуває у законсервованому стані [10, 5]. Таким чином, можна очікувати її загострення після припинення головування країни в ЄС 31 грудня 2010 р.

На нашу думку, сьогодні ще передчасно робити остаточні висновки щодо значення виборів 2010 р. для вирішення бельгійської кризи. Втім, можна припустити, що навіть створення відносно стабільного уряду не зможе істотно змінити стан речей. Адже основний предмет фламандсько-валлонських суперечностей лежить не в політичній, а в економічній площині. Досвід

об'єднаної Німеччини 1990-х років свідчить, що проблему відставання одного з регіонів (земель колишньої НДР) можна вирішити за допомогою державних дотацій. Але якщо у німецькому суспільстві домінували інтеграційні настрої, то бельгійське суспільство є розколотим і тяжіє до дезінтеграції.

Сьогодні можна спрогнозувати подальший хід подій у Бельгії. На нашу думку, існують два сценарії трансформації країни. Згідно з першим, Королівство Бельгія перетворюється з федерації на конфедерацію, яка буде складатися з трьох або чотирьох (з урахуванням лінгвістичного поділу) суб'єктів, фактично незалежних, але пов'язаних спільною Конституцією. При цьому будуть максимально враховані інтереси Фландрії (бюджетна та податкова автономія) та Валлонії (збереження єдиної держави на чолі з королем). Відповідно до другого сценарію, фламандські політичні сили ініціюють проведення у Фландрії референдуму з питання незалежності. Враховуючи електоральні симпатії фламандців, які не змінюються протягом останніх років, ми можемо прогнозувати, що вони погодяться на відокремлення від Бельгії. Останній варіант є більш ймовірним, особливо з урахуванням того, що конфедерації існують протягом відносно нетривалого часу. Вони тяжіють або до об'єднання у федерацію (США, Швейцарія), або до розпаду (ОАР, Сенегамбія). В якості аргументу на користь можливого відокремлення Фландрії можна навести успішний досвід мирного розпаду Чехословаччини у 1993 р. та відокремлення Чорногорії від Сербії на підставі референдуму у 2006 р.

У випадку розпаду країни невизначеною залишається доля міста Брюссель, який, як уже зазначалося, є переважно франкомовним, але оточений територією Фландрії. Якщо він не приєднається до території Фландрії, то перетвориться на своєрідний ексклав, на зразок Калінінградської області Росії. Серед гіпотез, які висувуються бельгійськими політиками щодо можливої долі столиці, заслуговує на увагу прогноз міністра-президента уряду регіону Брюссель-столиця Шарля Піке, який не виключає можливість створення Брюссельського державного утворення на кшталт Князівства Монако [11, 39].

Отже, підводячи підсумок, можна стверджувати, що Королівство Бельгія, яке тривалий час було прикладом мирного співіснування кількох етносів, мов і культур у рамках однієї держави, сьогодні знаходиться у стані глибокої політичної кризи, яка має системний характер і демонструє тенденцію до подальшого поглиблення. Проаналізувавши ситуацію, що склалася, можна зробити висновок, що подальше функціонування Бельгії як федерації буде супроводжуватися постійними конфліктами, що перешкоджатимуть стабільному розвитку політичної системи. А отже, найбільш вірогідним і оптимальним для королівства є вирішення питання трансформації державного устрою шляхом загальнонаціонального референдуму.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Криза політична [Текст] // Політологічний енциклопедичний словник [Текст] / За ред. Ю.С. Шемчушенка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – С. 298.
2. Ставченко С.В. Криза як об'єкт політичного дослідження [Текст] / С.В. Ставченко // Вісн. Дніпропетровського ун-ту. Сер. Філософія. Соціологія. Політологія. – Вип. 18. – Д., 2008. – С. 276-281.
3. Энциклопедия стран мира [Текст] / Н.А. Симония (гл. ред.). – М.: Экономика, 2004. – 1319 с.
4. Конституция Бельгии [Текст] // Конституции стран мира: В 3 т. / Под общей редакцией Л.А. Окунькова. – М.: НОРМА, 2001. – Т. 1 – С. 341-380.
5. Крылова И. Бельгия: опыт решения национальных проблем [Текст] / И. Крылова // Полит. образование. – 1989. – № 6. – С. 108-112.
6. Намазова А.С. Межнациональные отношения в Бельгии [Текст] / А.С. Намазова // Новая и новейшая история. – 1990. – № 4. – С. 14-22.
7. Бирюков С.В. Бельгийский федерализм как модель кризиса европейского федерализма [Текст] / С.В. Бирюков // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 18. Социология и политология. – 2009. – № 4. – С. 21-37.
8. Lamensch M. Riche la Flandre prepare l'avenir [Text] / M. Lamensch // Le Soir. – 2008. – 3 jan. – P. 8.
9. Stabenov, M. Belgiens Kernfrage [Text] / M. Stabenov // Frankfurter Allgemeine. – 2007. – 20 dez. – S. 1.
10. Коваль А. Мы должны начать готовиться к концу Бельгии [Текст] / А. Коваль // Зеркало недели. – 2010. – № 33 (11-17 сент.). – С. 5.
11. Саулов С. Зовнішня політика «по-бельгійськи», або Сепаратизм як наступна стадія федералізму [Текст] / С. Саулов // Політика і час. – 2007. – № 1. – С. 37-39.

УДК 321

В.С. СЕРГЕЄВ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МЕРЕЖНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ЯВИЩ І ПРОЦЕСІВ: «ПОЛІТИЧНІ МЕРЕЖІ» VERSUS «МЕРЕЖНЕ СУСПІЛЬСТВО»

Сергєєв Вячеслав Сергійович – доцент кафедри політології Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара, кандидат політичних наук

Характеризуються основні постулати описових та змістових теорій політичних мереж, теорії мережного суспільства М. Кастельса. Визначаються їхні сильні та слабкі сторони.

Ключові слова: політична мережа, описово-аналітичний підхід, змістовно-аналітичний підхід, мережне суспільство.

Характеризуются основные постулаты описательных и содержательных теорий политических сетей, теории сетевого общества М. Кастельса. Определяются их сильные и слабые стороны.

Ключевые слова: политическая сеть, описательно-аналитический подход, содержательно-аналитический подход, сетевое общество.

The basic postulates of descriptive and substantial theories of political networks, M.Castels' theories of a network society are characterised. Are defined their strong and weaknesses.

Keywords: a political network, the descriptive and analytical approach, the substantial and analytical approach, a network society.

© В.С. Сергєєв, 2011

Мережі являють собою одну з найпоширеніших форм суспільної організації. Мережі не є якоюсь виключною організаційною формою, вони часто існують у рамках традиційних ієрархічних структур і притаманні для деяких підрозділів з певною спеціалізацією чи певного класу. Можливий також варіант, за якого до мереж – як ключові їх компоненти – входять ієрархічні структури. Мережі також є важливим додатковим елементом ринків, які надають їм більшої ефективності, скорочують витрати на забезпечення господарських зв'язків, відкриваючи більше можливостей як покупцям, так і продавцям. Такі ознаки, як всепроникність, здатність співіснувати як із внутрішніми, так і з зовнішніми ієрархіями, здатність надавати більшої ефективності ринкам через інтенсифікацію потоків інформації і товарів,

наділяють мережі складною для розуміння якістю. Зростання ролі мережних комунікацій, зокрема неінституційних обмінів і неформальних солідарностей, актуалізує мережі як соціальну реальність. У перехідних соціальних структурах, де інституційні форми обміну і довіри зруйновані або не сформувалися, повернення соціального капіталу здійснюється повз нормативні системи, а іноді всупереч ним, породжує «тіньові» форми солідарностей. Таким чином, соціальні мережі компенсують нормативний вакуум і сприяють формуванню стабілізаційних регуляторів у соціальних системах. У стабільних (традиційних) соціальних структурах мережні взаємодії збігаються за своїм обсягом (сукупністю акторів) з інституційними межами, а в «розмитих солідарностях» інституційна організація спільнот не відповідає їхній комунікативній організації.

За цих умов набуває надзвичайної актуальності проблема концептуалізації політичних аспектів соціальних мереж.

Загальні тенденції формування мережних форм взаємодії та проблеми вдосконалення ієрархічних відносин у системах менеджменту та публічної влади досліджувались у сучасних зарубіжних соціально-філософських та соціологічних теоріях постіндустріального суспільства Д. Беллом, Е. Гіденсом, Дж. Гелбрейтом, М. Кастельсом, Д. Нейсбітом, Д. Тапскоттом, Е. Тоффлером, Ф. Фукуямою, П. Штомпкою та ін. У працях цих науковців, зокрема, показано, що нелінійні процеси, які посилюються в сучасному «мережному суспільстві», обумовлюють необхідність переосмислення ролі, принципів, технологій публічного управління з погляду врахування соціально-гуманітарних і технологічних аспектів становлення інформаційного суспільства, оскільки інформаційно-комунікаційні технології та культурно-економічні чинники стають глобальними інструментами перерозподілу ідей, капіталу та праці. Мережні підходи, які реалізуються на основі моделі політичної мережі (policy network), розроблялись у межах методології політичних досліджень Д.А. Блом-Хансеном, П. Богасоном, Т. Бьорцель, В.П. Гаєм, П. Джоном, Р. Келлі, А. Коулом, Дж. Маршем, Дж. Палмером, М. Смітом, Д. Тоуком, А. Туненом та ін. Об'єктом їх уваги є теоретико-прикладні аспекти політичної мережі як елемента децентралізації політико-адміністративного управління, який підсилює роль самоорганізаційного потенціалу суб'єктів влади та суспільства в системі публічно-владних відносин. Вітчизняні автори, які сприйняли мережну термінологію, відводять поняттю «політична мережа» інструментальну роль у пізнанні нелінійних процесів, пов'язаних з відсутністю жорсткого детермінізму в децентралізованій системі публічно-владних відносин, високим рівнем нестабільності та непередбачуваності поведінки суб'єктів влади і суспільства, які функціонують на відносно самостійних засадах. Серед них можна виокремити праці С. Бірюкова, С. Борсукової, О. Киричука, А. Макаричева, Л. Мамута, О. Молодцова, А. Олейника, В.Радасва, Т.Сенюшкіної, В.Сергєєва, К.Сергєєва, Л. Сморгунова, М. Стреж-невої, Х. Хачатуряна та ін.

Метою статті є з'ясування концептуальних засад мережної методології дослідження політичних явищ і процесів.

Термін «мережа» у політичних науках переважно застосовуються у двох діаметрально протилежних значеннях: «політичні мережі» і «мережне суспільство».

Ті, хто використовує перше поняття, тобто «політичні мережі», як правило, вважають мережу лише як вдалу метафору для відображення реального процесу прийняття політичних рішень, що включає до себе множину акторів і на порядок більшу кількість зв'язків між ними: якщо число акторів дорівнює x , максимальна кількість зв'язків між ними дорівнює $I_{max} = (x^2+x)/2$.

Кейт Даудінг у праці «Модель чи метафора. Критичний огляд мережного підходу у політиці» [3] зазначає, що спочатку термін «політична спільнота та мережа політики» був сутністю метафоричною. Ранні метафори характеризували відносини між групами в середині уряду як певні субуряди («залізний трикутник»). Концепт залізного трикутника виник у США для того, щоб змалювати, описати відносини між функціонально близькими органами, агенціями, конгресовими підкомітетами та групами інтересів.

У рамках теорії політичних мереж були сформовані два головні підходи: описово-аналітичний та змістовно-аналітичний.

В описово-аналітичній перспективі політичної мережі розглядаються, зокрема Дж. Річардсоном і Г. Джорданом [9]. Спочатку вони використовували концепт мереж здійснення політики та спільнот здійснення політики, які були взаємозамінними для того, щоб показати як близькі зв'язки між державними службовцями та групами інтересів, з якими вони працювали. У 1979 р. вони вперше виокремили спільноти вироблення із здійснення політики, а також виокремили політичні спільноти вироблення політики в таких сферах, як освіта, транспорт, місцеве самоврядування. Пізніше, у 1982 р., Дж. Річардсон і Г. Джордан ввели до наукового обігу більш інституціоналізовану концепцію, суть якої полягає в тому, що політичні спільноти з вироблення політики краще простежуються на прикладі окремих підрозділів або відділень, або урядових департаментів. Зазначене було розвитком ідеї, яка стверджувала, що спільноти з вироблення політики відрізнялися від спільнот за інтересами або груп інтересів. Спільноти з вироблення політики розуміються у науковій літературі у значенні загальної культури та розуміння про природу проблем процесу вироблення рішень в середині певної галузі політики.

Дж. Річардсон і Г. Джордан використовували термін «мережі» в істотно-метафоричному сенсі і не дуже переймалися розробкою теоретичного апарату політичних мереж. Вони визначали вироблення і здійснення політики як серію вертикальних компонентів, відділення від істотних аспектів вироблення політики публічних та парламентських груп і підрозділів. У принципі їхні аргументи не відрізнялися від аргументів дослідників стандартних груп інтересів як відносин та взаємних двосторонніх переговорів та до угод.

Саме американськими авторами Дж. Річардсоном і Г. Джорданом у 1979 р. уперше у науковий обіг було введено поняття політичних мереж. Концептуалізація політичних мереж, здійснена цими авторами, ґрунтувалася на постулатах традиційного, інституційного аналізу. На цій основі були сформовані численні підходи до визначення політичних мереж, найбільш розробленою з яких є стратегія, що ґрунтується на описово-аналітичному підході. Для представників цього підходу є очевидним, що концепт «політична мережа» може бути сформований шляхом визначення учасників, складових мережі, і характеру відносин між